

De tweede mens in ons

Uit: Mens op de drempel
Auteur: Bernard Lievegoed
Uitgeverij: Vrij Geestesleven – Zeist (1983)

Het in het vorige hoofdstuk vertaalde fragment van de *Hymnen an die Nacht* van Novalis is een beeld van wat Rudolf Steiner vaak noemde ‘het beleven van het ochtendgloren van een nieuwe tijd’, waarin de verduistering van het spirituele leven afgelopen zal zijn en het ware geest-zielewezen van de mens (ons ‘hoger ik’ of Schillers ideale mens in ons) steeds bewuster zin en doelstelling van het leven kan bepalen. Terecht moesten de romantici dit ware geest-zielewezen nog de nachtmens noemen, omdat het toen slechts uit de onbewustheid van de nacht kon werken en in de dag slechts als gedroomde werkelijkheid verscheen.

Het is de zin van de menselijke ontwikkelingsweg die in de volgende hoofdstukken wordt beschreven, dit eigen hoger ik ook overdag in het wakkere bewustzijn tot stuurman van ons leven te maken. Maar ook als er nog niet bewust een innerlijke ontwikkeling wordt nagestreefd, speelt het hoger ik in het leven van de hedendaagse mens een belangrijke rol.

Op het hoogtepunt van het leven tussen dood en nieuwe geboorte, in het zogenaamde ‘wereldmiddernachtelijk uur’ (we zullen hier later op terugkomen) neemt de mens vanuit zijn hoger ik het besluit een nieuwe incarnatie te zoeken, opdat op de weg van de ontwikkeling een verdere stap kan worden gedaan. Dat hogere ik heeft dan de vruchten van vorige levens tot zijn beschikking, zowel in de positieve als in de negatieve aspecten. Bovendien draagt het ik de herinnering in zich van het aanschouwen van de kosmische mens, het toekomstbeeld dat de goddelijke wereld als doelstelling van de mensheidsontwikkeling voor ogen staat en dat aan de mens tussen dood en nieuwe geboorte wordt getoond. Deze ‘herinnering’ is de scheppende kracht die als ‘geestkiem’ in staat is het fysieke lichaam in al zijn complexiteit op te bouwen. Het is als het ware de werktekening van de architect, waarnaar de uitvoerders (de levenskrachten van het etherlichaam) het lichaam kunnen opbouwen. Deze geestkiem is vooral werkzaam in de eerste fasen van de embryonale ontwikkeling.

Het ik zelf is echter veel meer verbonden met de toekomst, met de taakstelling voor het komende leven. Het ik kan de zich incarnerende vorgeboortelijke mens begeleiden bij zijn ‘afdaling’ uit de geestelijke wereld tot aan de geboorte. Dan blijft het achter in de geestelijke wereld en impulseert ‘van bovenaf’ de biografie.

Elke nacht ontmoeten wij ons eigen hoger ik in de geestelijke wereld en worden we door ons hoger ik beoordeeld. Wij ontwaken dan 's morgens met een half bewust gevoel van positiviteit of negativiteit ten opzichte van onze daden en voornemens. Doen wij verder niets, dan blijft het bij deze gevoelens van vreugde of onbehagen, die wij ons *geweten* noemen.

Bij het sterven ontmoeten wij met ons zielewezen dit hogere ik, dat dan gedurende de louteringstijd de rekening van het afgelopen leven presenteert.

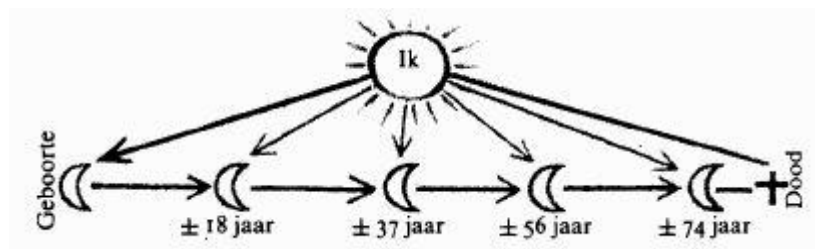
Het hier beschrevene is de zin van de bekende gelijkenis van de talenten. Een heer gaat op reis en geeft zijn drie knechten elk een 'talent', met de opdracht dit talent gedurende zijn afwezigheid te beheren. Als hij thuiskomt vergt hij rekening voor wat de knechten met de talenten hebben gedaan. Dat zijn verschillende dingen: de een heeft het talent begraven en kan het nu onveranderd teruggeven; daarover is de heer echter ontevreden. De ander heeft het verkwist en staat nu met lege handen; ook over hem is de heer ontevreden. Een derde heeft ermee gehandeld en brengt het talent met rente terug; daarover is de heer tevreden. Men kan in zijn fantasie deze gelijkenis nog met andere mogelijkheden verrijken, maar steeds zal de heer slechts tevreden zijn als men méér terugbrengt dan men heeft meegekregen. Ons eigen hoger ik verlangt als 'heer van zijn knechten' dat het meegebrachte talent wordt vermeerderd en tot ontwikkeling wordt gebracht. Met andere woorden: de knechten, het astrale, etherische en fysieke lichaam, moeten gedurende het leven rijker worden.

Wat wij gedurende het gewone leven als ons ik aanspreken is nog niet het ware hogere ik. Het is de *spiegeling* van het hogere ik in de ziel, in het astrale lichaam en in de gewaarwordings-, verstands- en bewustzijnsziel. Het moderne natuurwetenschappelijke mensbeeld kent daarom geen ik. Het wil de mens geheel verklaren vanuit de animale functies in de mens. 'Man is just an intelligent animal, and nothing more,' riep mij tijdens een college aan de Boston University een studente toe, toen ik over de heilpedagogie sprekend het over het geestwezen van het kind had dat zich door een gebrekkig instrument niet kan uiten.

Inderdaad is het geestwezen van de mens nog niet zonder meer bemerkbaar, men moet een innerlijke scholingsweg gaan om dat wat gedurende de nacht gebeurt, overdag bewust te maken. Het hogere ik laat op het moment van de geboorte de zich incarnerende mens als het ware los en begeleidt hem van buitenaf. Maar er zijn momenten in het leven van de mens waarin het hogere ik opnieuw 'geboortepulsen' kan geven. Op bepaalde momenten staat de poort naar het hogere ik open en kan de aardse mens zijn incarnatievoornemens weer versterken. Deze

momenten worden bepaald door de kosmische constellatie, met name door de verhouding van zon, maan en aarde.

Zoals gezegd begeleidt het hoger ik de incarnerende ziel bij zijn afdaling door de planetensferen heen, tot en met de maansfeer, van waaruit de fysieke geboorte plaatsvindt. Door de 'poort van de maan' treden wij het leven op aarde binnen. Het ik trekt zich dan weer terug in de zonnesfeer, waar het thuishoort.

Na 18 jaar, 7 maanden en 9 dagen keert de geboortecconstellatie met betrekking tot de verhouding van zon, maan en aarde weer terug (de zogenaamde eerste 'maanknoop'). Op dat moment staat de poort van de geboorte als het ware weer even open en kan het ik zijn impulsen voor de incarnatie vernieuwen. Dit proces herhaalt zich bij de tweede maanknoop, enzovoort. (Deze momenten moet men niet tot een bepaalde dag beperkt zien, maar veeleer beschouwen als een periode van een versterken en weer afnemen van de invloed van het hoger ik, gedurende de jaren rondom de maanknoopconstellatie.)

De eerste herhaling van de geboortecconstellatie vindt dus plaats tegen het 19^e jaar. Daarom zijn de jaren tussen 17 en 20 van groot belang voor de toekomstvoornemens van de jonge mens. Deze staat dan voor de belangrijke studie- en beroepskeuze óf reeds in de bevestiging of afwijzing van te vroeg opgelegde keuzen. De jonge mens vraagt zich dan af. Wie ben ik? Wat wil ik? Wat kan ik? Het begeleiden van deze existentiële vragen tussen 17 à 18 en 19 à 20 jaar is een belangrijk taakgebied voor het tertiair onderwijs.

De tweede 'maanknoopconstellatie' is ook van grote betekenis; deze komt omstreeks het 37e jaar, kort na het midden van het leven, op een moment dat velen zich op een nulpunt beleven. Twee van de grootste mensheidsdrama's, de *Goddelijke Comedie* van Dante en de *Faust* van Goethe, beginnen met deze wanhoopssituatie van het 35^e jaar, waarbij blijkt dat indien de levensdraad weer kan worden opgevat, de eigenlijke vervulling van de incarnatie in de tweede levenshelft plaats grijpt.

Ook de derde en vierde maanknoopconstellatie, omstreeks het 56^e en het 74^e jaar, hebben in vele biografieën een bijzondere plaats .

Wie zich het beeld van zijn hoger ik voor ogen plaatst, dat de levensloop vanuit geestelijke hoogte begeleidt, zet een eerste stap op de weg van de imaginatieve ontwikkeling. Een volgende stap is het zich een beeld vormen hoe het hoger ik in de zielekrachten denken, voelen en willen ingrijpt. In de driedelige mens vindt het denken plaats via het zenuw-zintuigstelsel, hoofdzakelijk in het hoofd gelokaliseerd, het voelen is verbonden met de ritmische functies van hart en ademhaling en de wil met de ledematen en de stofwisseling. Het hoger ik echter werkt *omgekeerd*. Het brengt wilskrachten in het denken en bewustzijn in de wil.

Alleen in het voelen is er een gelijksoortigheid. Maar binnen deze gelijksoortigheid bestaat de tegenstelling dat het gewone alledaagse voelen uit het verleden stamt en het voelen van het hogere ik naar de toekomst wijst. Ons gewone denken, voelen en willen immers is de vrucht van vorige levens én van de opvoeding tot nu toe. Ons hogere ik is op de toekomst gericht en op dat wat wij aan onze talenten zouden moeten toevoegen. Zo kan men duidelijk waarnemen hoe bij adolescenten tussen 17 en 21 jaar het voelen, dat tevoren nog een zekerheid had, nu in de war komt. De vaag gevoelde toekomsttaken maken dat alles wat uit het verleden stamt tot in het onredelijke toe, wordt afgewezen: de ouders, de sociale structuren waarin men is opgegroeid, de moraal van de burgerlijke cultuur enzovoort.

De ontmoeting met het eigen hoger ik, met de ideale mens of tweede mens in ons, wordt het eerst in het gevoelsleven actueel. Daarna komen de andere zielekrachten. In het denken treden nieuwe wilskrachten binnen die het denken creatief maken en een nieuwe instelling en nieuwe interessegebieden kunnen openen. Het bewuster worden van de slapende wil uit zich in het morele gebied. De oude (vanzelfsprekende) moraal wordt tot probleem. Nieuwe normen, nieuwe waarden, nieuwe morele doelstellingen duiken op uit onbewuste diepten en plaatsen de zich ontwikkelende mens voor een existentiële levenscrisis.

Rudolf Steiner wees er in de gesprekken die hij met mensen in hun eerste levenshelft had op, dat het van het grootste belang is deze vruchtbare, maar vaak moeilijke jaren, waarin een intensieve ontmoeting met het eigen ik plaats vindt, vooral niet te 'verslapen', maar wakker te zijn voor de nieuwe impulsen die dan opgevangen kunnen worden voor een vruchtbare ontwikkeling van de eigen biografie.

Tot zover is gesproken over de biografische ontwikkelingsgang van verleden naar toekomst, zoals deze zich natuurlijkerwijze voltrekt en die uitmondt in de volledige ontmoeting met het ik in het sterven, waarbij blijkt of de heer tevreden is over wat zijn knechten met hun talenten hebben gedaan.

Maar in de huidige tijd van de bewustzijnsziel is deze wetmatig plaats vindende ontmoeting niet meer voldoende. De tegenkrachten en vooral Ahriman doen alles om de ontmoeting met het hoger ik te verhinderen, of tenminste deze ongemerkt voorbij te laten gaan. Het materialistische wereld- en mensbeeld laat weinig plaats over voor de voorstelling van een geestelijke gestalte als het ik van de mens. En als dan de belevingen komen worden zij weggeduwd als ongewenste onzekerheden, als zwakheid of als angstwekkend beleven dat onderdrukt moet worden. 'Tranquillizers in allerlei vormen liggen voor het grijpen om een beleving van de toekomstimpuls van het ik niet toe te laten.

Zekerheid kan de mens alleen hebben over het bestaande, over het verleden. Elke toekomst brengt per definitie onzekerheid. Het is Ahrimans ideaal dat de mens niets nieuws aan zijn talenten toevoegt, doch alleen logisch-wetmatig voortbouwt op zijn aanleg en het leven als een geprogrammeerde computer laat aflopen. De voorspelbare mens in een technische wereld is het ideaal van Ahriman en van alle door hem geïnspireerde dictaturen. De mens die vanuit zijn ik werkt is onvoorspelbaar en dus een dissident. Hij hoort thuis in een psychiatrische inrichting. Zijn ik moet uitgeblust worden of tenminste onbereikbaar worden gemaakt.

Het is daarom nodig dat zij die vanuit hun ik willen leven, meer doen dan alleen maar afwachten. Zij kunnen een innerlijke ontwikkelingsweg gaan en zich openen voor het ontwaken van de tweede mens in ons.

In de volgende hoofdstukken zal behandeld worden welke ontwikkelingswegen in het verleden gegeven werden, en welke eisen gesteld moeten worden aan de scholingsweg in de tijd van de bewustzijnsziel, waarin vooral de wil en de individueel-morele problemen een rol spelen.

Het dier kent slechts een verleden, geprogrammeerd door de erfelijkheid. De mens heeft bovendien een toekomst die hem door zijn hoger ik bewust kan worden. Hoe bewuster deze 'tweede mens in ons' wordt, hoe meer deze de teugels in handen kan nemen. Dat gebeurt door het gaan van een innerlijke scholingsweg. Hierdoor wordt de mens pas werkelijk mens.